

ДОВІДКА

про Національну академію наук України

(станом на 01.01.2021 р.)

Національна академія наук України заснована 27 листопада 1918 року у м. Києві. Її першим президентом був видатний учений із світовим ім'ям В.І. Вернадський.

Статус. Національна академія наук України (НАН України, Академія) згідно з чинним законодавством є вищою науковою самоврядною організацією України, що заснована на державній власності. Самоврядність Академії полягає у самостійному визначенні тематики досліджень та форм їх організації й проведення, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків, виборності та колегіальності органів управління. Академія об'єднує дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів, усіх науковців її установ, організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

Органи управління. Найвищим органом самоврядування НАН України є Загальні збори, що складаються з дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів. У сесіях Загальних зборів (крім питань, пов'язаних з виборами дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів НАН України) беруть участь з правом ухвального голосу наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Академії, з правом дорадчого голосу - іноземні члени, керівники наукових установ Академії та представники наукової громадськості.

У період між сесіями Загальних зборів керівництво роботою Академії здійснює Президія НАН України, яка обирається Загальними зборами строком на 5 років. До складу Президії НАН України, вибори якої відбулися у жовтні 2020 року, входять 34 особи, в тому числі президент, п'ять віцепрезидентів, 14 академіків-секретарів відділень, а також 14 членів Президії Академії. У засіданнях Президії також беруть участь з правом дорадчого голосу 5 виконуючих обов'язки члена Президії та 15 радників Президії НАН України.

Структура. В НАН України функціонують 3 секції (фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук), що об'єднують 14 відділень: математики; інформатики; механіки; фізики та астрономії; наук про Землю; фізико-технічних проблем матеріалознавства; фізико-технічних проблем енергетики; ядерної фізики та енергетики; хімії; біохімії, фізіології і молекулярної біології; загальної біології; економіки; історії, філософії та права; літератури, мови та мистецтвознавства.

В Академії діють 5 регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування: Донецький (м.Покровськ), Західний (м.Львів), Південний (м.Одеса), Північно-східний (м.Харків), Придніпровський (м.Дніпро), а також Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів (м.Київ). Статутну діяльність Кримського наукового центру та його фінансування з бюджету НАН України призупинено в 2014 році.

Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та інші наукові установи (обсерваторії, ботанічні сади, дендропарки, заповідники, бібліотеки,

музеї тощо). В структурі НАН України діють національні заклади - Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка, Національний дендрологічний парк «Софіївка», Національний науково-природничий музей, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника, Національний центр «Мала академія наук України». До структури НАН України входять також підприємства дослідно-виробничої бази (дослідні підприємства, конструкторсько-технологічні організації, обчислювальні центри). Всього на цей час в НАН України діють 160 наукових установ та 35 підприємств дослідно-виробничої бази.

Співробітництво з освітніми установами. Укладено та діє понад 200 договорів із закладами вищої освіти про співробітництво, проходження виробничої, переддипломної практики студентів тощо. Розроблялося близько 200 спільних наукових проєктів. Мережа спільних з освітянами науково-навчальних структур (за останні десять років створено понад 70 комплексів, центрів, лабораторій, філій кафедр тощо) дозволяє широко використовувати потенціал НАН України для підготовки фахівців високої кваліфікації для потреб вищої школи та НАН України. Понад 1200 науковців Академії (з них кожний десятий академік або член-кореспондент НАН України) читали навчальні курси, цикли лекцій з актуальних напрямів науки. У 2020 р. 138 науковців-освітян захистили у спеціалізованих вчених радах наукових установ НАН України дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук або кандидата наук. Близько 1100 студентів виконували дипломні роботи під керівництвом провідних вчених НАН України. У творчій співпраці з освітянами підготовлено та видано понад 180 монографій, підручників і навчальних посібників для вищої школи.

Координація наукової діяльності. Вагомий внесок в реалізацію цього важливого напрямку діяльності Академії здійснюють Рада президентів академій наук України та Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при НАН України. Робота цих органів сприяє розробленню та реалізації узгодженої наукової політики, підготовці та внесенню у владні структури пропозицій із вдосконалення нормативно-правової бази функціонування наукової сфери, матеріально-технічної і фінансової підтримки досліджень, поліпшення кадрового забезпечення.

Науково-координаційну роботу з окремих актуальних наукових напрямів і проблем проводять секції і відділення НАН України, а також дорадчо-консультативні органи НАН України. Нині в Академії працює 76 наукових рад, 15 комітетів, 17 комісій, 24 наукових товариства. Їх зусилля зосереджено на питаннях координації перспективних наукових досліджень, підготовці пропозицій та аналітичних матеріалів для органів державної влади, організації та проведенні наукових читань, конференцій, семінарів, симпозіумів.

Впровадження наукових розробок, інноваційна діяльність. Науковими установами НАН України в 2020 році впроваджено в різні галузі економіки України 469 новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти.

Установи Академії уклали 19 ліцензійних договорів в Україні й за кордоном, отримали 444 патенти на винаходи і корисні моделі. Успішно виконано 38 науково-технічних проєктів, які були відібрані за конкурсом на початку року.

Наукові розробки НАН України було представлено також на 5 великих виставкових заходах, зокрема на XIX Міжнародній виставці технологій промислового холодопостачання, кондиціонування та вентиляції «Промисловий холод 2020»; I Міжнародному конгресі з лабораторної медицини; Міжнародній виставці технологій обладнання, матеріалів та рішень для сонячної енергетики «SOLAR Ukraine 2020»; Виставці енергетики, електротехніки, енергоефективності «Elcom Ukraine 2020»; XXV Міжнародній виставці індустрії безпеки «Безпека 2020».

Науково-експертна діяльність. Здійснення незалежної наукової оцінки проєктів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), розроблення пропозиції щодо засад державної наукової і науково-технічної політики, прогнозів, інформаційно-аналітичних матеріалів, рекомендацій щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, наукова експертиза проєктів законів, державних рішень і програм є одним з пріоритетів діяльності Національної академії наук України як вищої наукової організації країни.

Протягом 2020 року установами НАН України на замовлення різних органів державної влади було надано понад 1850 експертних висновків (пропозицій, зауважень, погоджень, коментарів тощо) та інформаційно-аналітичних матеріалів з різних питань суспільного розвитку. Значний обсяг експертної роботи виконувався фахівцями Академії, включеними до складу науково-експертних, консультаційних рад, комісій, створених при державних органах для попереднього розгляду та надання наукових висновків з різних питань їх діяльності.

НАН України на регулярній основі здійснює науково-експертне оцінювання тематики фундаментальних досліджень установ країни. Протягом 2020 року було розглянуто 1081 науково-дослідну роботу п'яти головних розпорядників бюджетних коштів, по кожній з яких надано відповідний експертний висновок щодо доцільності її фінансування з державного бюджету.

Видавнича діяльність. У структурі Академії працюють два видавництва: ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" і Видавничий дім "Академперіодика" НАН України, на які припадає 10–12 % щорічної книжкової продукції Академії. 2020 року видавництво "Наукова думка" випустило у світ 29 назв наукових видань, підготовлених працівниками НАН України, загальним обсягом понад 660 обліково-видавничих аркушів.

У ВД "Академперіодика" видано 301 випуск 54 академічних журналів загальним тиражем близько 42,0 тис. примірників та обсягом понад 3,5 тисячі обліково-видавничих аркушів. Зокрема, 238 випусків 42 періодичних видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких єдиний академічний науково-популярний журнал "Світогляд". Також ВД "Академперіодика" випустив 25 назв наукових видань сукупним обсягом близько 650 обліково-видавничих аркушів і тиражем 5,7 тис. прим.

Установами НАН України видано 372 назви наукових монографій, 105 назв збірників наукових праць, 272 назви навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. Загалом кількість статей науковців Академії у періодичних виданнях становить 15,3 тисячі. За кордоном опубліковано 66 (18%) назв наукових книг та майже 4,9 тисяч (32%) статей у періодичних виданнях.

Поточні праці науковців у 2020 році було опубліковано у 86 наукових журналах НАН України, а також у збірниках наукових праць, інших періодичних і серійних книжкових виданнях. 16 наукових журналів НАН України перекладали і видавали англійською зарубіжні видавці, ще 10 журналів англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами.

Міжнародне наукове співробітництво здійснюється в рамках 139 чинних угод, укладених НАН України з академіями, державними установами, науковими організаціями та освітніми закладами 50 країн світу, серед яких країни Європи, Америки, Азії, Африки. Загалом у реалізації різних форм міжнародної співпраці бере участь понад 130 установ Академії.

НАН України та її окремі установи представляють нашу країну та національну наукову спільноту у близько 30 міжнародних організаціях, зокрема Міжнародній асоціації академії наук (МААН), Міжнародному комітеті з космічних досліджень (COSPAR), Міжнародному союзу академії гуманітарних та соціальних наук (IUA), Всеєвропейській федерації академії наук (ALLEA). Наукові колективи академічних установ беруть активну участь у діяльності міжнародних наукових об'єднань та центрів: Міжнародного інституту прикладного системного аналізу (PIASA), Європейської наукової асоціації геофізичних досліджень (EISCAT), Європейської організації ядерних досліджень (CERN), Об'єднаного інституту ядерних досліджень (ОІЯД), програмних органів ЮНЕСКО, Стратегічної групи ЮНЕСКО-МАБ з розробки Стратегії цієї програми на найближче десятиліття тощо. По кожному зі згаданих напрямів працюють окремі наукові колективи.

Вчені НАН України є активними учасниками міжнародних програм, що здійснюються за підтримки таких іноземних та міжнародних фондів та організацій, як Європейська комісія, УНТЦ, NATO, UNESCO, DFG, CRDF тощо. За грантами цих організацій та за двосторонніми проектами міжурядових програм, здобутих на конкурсній основі, реалізується щорічно близько 300 дослідницьких, координаційних та підтримуючих науковий обмін проєктів.

Відповідно до Угоди про асоціацію до ЄС розширюються зв'язки з науковими центрами країн ЄС та організаціями Європейської комісії, зокрема щодо участі в рамкових програмах ЄС з досліджень та інновацій, ЄВРАТОМ, взаємодії на постійній основі з Об'єднаним дослідницьким центром Єврокомісії (JRC), Європейській хмарі відкритої науки.

В рамках програм обміну науковцями НАН України щорічно виконуються понад 50 двосторонніх проєктів з академіями наук країн Центральної та Східної Європи з передбаченим обміном ученими за квотами, обумовленими відповідними угодами.

Кадрове забезпечення. Загальна кількість працюючих в НАН України за станом на 01.01.2021 складала 27807 чол., в тому числі 14503 наукових працівників. Серед них 2399 докторів наук та 6620 кандидати наук. Середній вік наукових працівників становив 54,8 року, докторів наук – 65,0 років, кандидатів наук – 51,1 року.

Персональний склад. За станом на 01.01.2021 до складу НАН України входять 166 дійсних членів (академіків), 357 членів-кореспондентів та 81 іноземний член.